

Ewa Teodorowicz-Hellman

Lennart Kjellberg - slawista i tłumacz literatury polskiej na język szwedzki (1913-2004)

Postscriptum nr 2(50), 121-126

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Teodorowicz-Hellman

Lennart Kjellberg slawista i tłumacz literatury polskiej na język szwedzki¹ (1913-2004)

W czerwcu 2004 roku zmarł znany szwedzki slawista i zasłużony tłumacz literatury polskiej w Szwecji — Lennart Kjellberg. Urodził się w 1913 roku w Forsbacka (Gävlegorgs Län), po ukończeniu szkoły podstawowej uczęszczał do gimnazjum na północy Szwecji, w mieście Umeå. W 1933 roku zdał maturę i rozpoczął studia na uniwersytecie w Uppsali. Studiował języki nor-dyckie oraz angielski. Tytuł magistra uzyskał w roku 1939.

Kjellberg zainteresował się językiem polskim w czasie pobytu na Litwie, gdzie przed drugą wojną światową pracował jako lektor języka szwedzkiego. Przypadkowo spotkał w Wilnie Żyda z Polski, któremu przez pewien czas udzielał lekcji języka szwedzkiego, a w zamian za to tamten uczył go polskiego. Z czasem młody szwedzki lektor coraz bardziej pasjonował się językiem polskim, aż w końcu sam zaopatrzył się w pierwszy podręcznik, który tak oto wspomina:

podręcznik do nauki języka polskiego kupiłem w księgarni w Kownie. Był on mi bardzo przydatny: — niewielki podręcznik dla początkujących napisany po niemiecku. Książeczka wydana została przed drugą wojną światową. W tej samej serii ukazały się również podręczniki do nauki innych języków. Na każdej pozycji z serii widniała flaga danej narodowości, ale książka do nauki polskiego różniła się od innych — nie było na niej polskiej flagi. Zrozumiałem, że

---

¹ Artykuł nawiązuje do mojej szerszej pracy pt. *Szwedzcy tłumacze „Pana Tadeusza”*. W: E. Teodorowicz-Hellman: *„Pan Tadeusz” w szwedzkich przekładach*. Izabelin 2001. *Nauka o literaturze polskiej za granicą*. T. VI, s. 159-180.

przewidywany był kolejny rozbiór Polski i że takie wydanie podręcznika do nauki języka polskiego uwzględniało już nadejście nowych czasów².

Po wybuchu drugiej wojny światowej państwo szwedzkie odwołało Kjellberga ze stanowiska lektora: wrócił do ojczyzny i rozpoczął pracę w wojsku jako nauczyciel języka szwedzkiego i angielskiego. Wieczorami wytrwale studiował polonistykę na uniwersytecie w Uppsali, gdzie z czasem uzyskał kolejny stopień magistra. W roku 1948 obronił pracę doktorską. Nie traktowała ona jednak o problemach polonistycznych, ale była studium starych rosyjskich ksiąg liturgicznych. Ze zbiorami ksiąg cerkiewnych zapoznał się Kjellberg w czasie długoletniej pracy w uppsalskiej bibliotece uniwersyteckiej, w której opiekował się bogatymi zbiorami slawistycznymi. W 1984 roku Kjellberg uzyskał tytuł profesora. Do Polski wyjechał po raz pierwszy po wojnie i zastał tam cały kraj w ruinach. Z prawdziwym podziwem wyrażał się wówczas o zaangażowaniu polskiego narodu w odbudowę ojczyzny.

Po przejściu na emeryturę Lennart Kjellberg poświęcił się przede wszystkim pracy translatorskiej, która interesowała go od dawna: zaczął przekładać głównie z języka polskiego. W jego bogatej działalności tłumaczeniowej znajdujemy tłumaczenia starszej i nowszej poezji polskiej oraz przekłady dramatu. Szczególną pozycję w dorobku translatorskim Kjellberga zajmują utwory Adama Mickiewicza, któremu szwedzki slawista poświęcił również — jedyną zresztą do dzisiaj w Szwecji — monografię: *Adam Mickiewicz. Liv och verk*, 1981 (*Adam Mickiewicz. Życie i dzieło*).

O decyzji przekładu na język szwedzki poezji Mickiewicza przesądził drobny fakt, który tak utrwalony został we wspomnieniach tłumacza:

Pamiętam dokładnie ten dzień wiosenny w ostatnim roku wojny, kiedy to z pewnym trudem dostałem się do jednej z bibliotek (...), pożyczyłem tom pism Mickiewicza i natrafiłem tam na opowieść o Cichowskim. To aktualna i wstrząsająca poezja, pomyślałem i zacząłem tłumaczyć (...). W ciągu następnych lat zaprzętała mnie od czasu do czasu myśl, żeby napisać książkę o Mickiewicz³.

Monografia *Adam Mickiewicz. Liv och verk* była próbą odczytania twórczości Mickiewicza przede wszystkim w nawiązaniu do biografii poety. Rozdział wstępny — *Litauisk hembygd (Litewskie strony rodzinne)* — wy-

---

² A. Depa: *Lennart Kjellberg jako polonista*. Institutionen för slaviska och baltiska språk. 1998. Praca licencjacka pisana pod kierunkiem E. Teodorowicz-Hellman. [Tłum. moje — E. T.-H.]

³ L. Kjellberg: *Adam Mickiewicz. Liv och verk*. Lund 1981, s. 7. [Tłum. moje — E. T.-H.]

jaśniał związki poety z Litwą i przedstawiał wydarzenia historyczne, które do-prowadziły do powstania Wielkiego Księstwa Litewskiego, ustanowie-nia Unii Lubelskiej oraz z czasem, w latach 1811 i 1812, do kampanii Na-poleońskiej. Książka obfitowała w liczne cytaty z dzieł Mickiewicza, nie-kóre fragmenty utworów ukazały się tutaj po raz pierwszy w szwedzkim przekładzie.

W monografii poświęconej Mickiewiczowi Kjellberg zwrócił uwagę na te problemy życia i twórczości poety, które wymagały komentarza ze wzglę-du na szwedzkiego adresata. Zainteresowany i uważny czytelnik mógł w tej książce znaleźć ogromną ilość informacji o biografii i utworach Mic-kiewicza, a także sporo uwag dotyczących relacji polsko-litewskich, jak również różnego typu wyjaśnienia konieczne dla zrozumienia przez obce-go, szwedzkiego odbiorcę polskiej literatury, kultury, historii, nawet zasad wersyfikacji.

Polskiemu poecie poświęcił również Kjellberg artykuł *Mickiewicz i polsk tradition (Mickiewicz w polskiej tradycji literackiej)*, który dwukrot-nie prze-drukowywany był w Szwecji. Omawiał w nim tłumacz dziedzic-two literackie Mickiewicza i wpływ jego twórczości na pisarzy polskich od czasów pozytywizmu aż do współczesności.

Na marginesie prac przekładowych napisał Kjellberg również interesu-jące studium pt. *Polsk vers (Wiersz polski)*, 1972, na temat różnic pomię-dzy wersyfikacją polską i szwedzką. W tłumaczeniach polskiej poezji wy-bierał Kjellberg z reguły metrum szwedzkie. Dla przekładu długich i sze-rokich form wierszowanych, np. trzynastozgłoskowca, stosował zwykle hek-sametr, typowe metrum nordyckiej poezji epickiej. Heksametrem przetłu-maczył również *Pana Tadeusza* (1987): jego przekład polskiej epopei na-rodowej spotkał się z dużym uznaniem czytelników i recenzentów.

Jako sławista i filolog starał się Kjellberg przybliżyć literaturę polską szwedzkim czytelnikom, zwłaszcza studentom slawistyki. Z myślą o nich wy-dał antologię wierszy *Polska dikter (Wiersze polskie)*, 1972, którą opa-trzył komentarzem językowym i historyczno-literackim. Książkę otwierał dość ob-szerne rozdział na temat wersyfikacji, po czym w kolejności chro-nologicznej analizowane były wiersze poetów polskich od Mickiewicza po-czawszy, a na Herbercie skończywszy. Każdy utwór podany był w tomie w wersji oryginalnej, z krótkim komentarzem leksykalnym, gramatycznym oraz interpretacyjnym.

Innym zbiorem wierszy tłumaczonym przez Lennarta Kjellberga, przy współudziale Józefa Trypućko, była antologia poezji polskiej *På diktens yta och i dess centrum (Na powierzchni wiersza i w jego centrum)*, która obejmowała około 60 utworów współczesnych poetów, m.in. Różewicza,

Herberta, Miłosza. Niemal wszystkie znajdujące się w antologii przekłady ukazały się wówczas w Szwecji po raz pierwszy.

Kjellberg interesował się nie tylko polską poezją nowszych epok literackich, ale również poezją staropolską. W roku 1993 wydał antologię polskich wierszy z okresu renesansu, baroku i oświecenia — *Polsk poesi från tre sekler (Polska poezja trzech wieków)*. Znajdujemy tam krótkie utwory poetyckie Kochanowskiego, Krasickiego, Morsztyna i innych wybitnych poetów epok dawnych. Każdy z autorów uzyskuje w tomiku zwięzłą prezentację swojej twórczości. Kjellberg chętnie wspomina tam również o polsko-szwedzkich związkach literackich. Antologia *Polsk poesi från tre sekler* jest niezwykle cenną i jedyną w swoim rodzaju publikacją, jeśli chodzi o przekłady starszej literatury polskiej w Szwecji.

Na szczególną uwagę zasługuje również praca Lennarta Kjellberga nad przekładami polskiego dramatu. Dramat polski dawniejszych epok jest dzisiaj w Szwecji mało znany i niemal niedostępny w przekładach. Istnieją, co prawda, stare tłumaczenia, przygotowywane dawniej zwykle tylko dla potrzeb sceny, ale są one dzisiaj językowo archaiczne, niedokładne w porównaniu z tekstem oryginału i poza tym niemal niedostępne dla czytelnika. W serii książkowej, istniejącej przy piśmie szwedzkim *Acta Sueco-Polonica*, Kjellberg przełożył *Odprawę posłów greckich* Jana Kochanowskiego, *Powrót posła* Juliana Ursyna Niemcewicza, *Zemstę* oraz *Damy i huzary* Aleksandra Fredry.

Należy podkreślić, że Lennart Kjellberg obrał niezwykle skuteczną metodę propagowania w Szwecji literatury polskiej i realizował ją umiejętnie. Prace jego pisane były zawsze z myślą o szwedzkim adresacie, któremu dałyby klucz do zrozumienia polskiej literatury silnie nasyconej rodzimymi re-aliimi, zawsze mocno związanej z historią kraju, z polskimi mitami wolności. I tak na przykład z myślą o szwedzkim odbiorcy napisał Kjellberg interesującą, bogatą w informacje i równocześnie humorystyczną książeczkę *Polska realia (Realia polskie)*. Pozycja ta należy do spisu lektur szwedzkich studentów polonistyki i ze względu na przystępny sposób prezentacji materiału historyczno-kulturowego cieszy się dużą popularnością wśród młodzieży akademickiej.

Działalność polonistyczna Lennarta Kjellberga nie ogranicza się jedynie do prac przekładowych i opracowań historycznoliterackich. Z uwagi na wykonywany przez lata zawód bibliotekarza oraz funkcję kierownika działu sławistycznego, wydał również rozprawkę *Slavistik för bibliotekarier (Sławistyka dla bibliotekarzy)*, w której opracował podstawowe zasady transliteracji alfabetów słowiańskich dla potrzeb szwedzkich opisów bibliograficznych. Jego patronatowi nad działem sławistycznych zbiorów w biblio-

tece w Uppsali zawdzięczamy stworzenie niezwykle obszernego i cennego księgozbioru, w tym także polskiego.

Szeroka działalność Lennarta Kjellberga, przede wszystkim zaś jego praca tłumaczeniowa, bibliotekarska oraz jego liczne publikacje naukowe i popularnonaukowe na temat literatury polskiej przyczyniły się do tego, że literatura i kultura polska stała się w Szwecji bardziej znana. Państwo polskie wysoko oceniło wkład jego pracy w szerzenie polskiej literatury w szwedzkim środowisku kulturalnym. W dowód uznania otrzymał Kjellberg w roku 1992 nagrodę Zrzeszenia Pisarzy "Polski PEN Club", a w roku 2001 wręczona mu została uroczyście w gmachu biblioteki uniwersyteckiej *Carolina rediviva* nagroda im. Stanisława Sawickiego.

Odszedł ze świata slawistyczny człowiek, który uczynił wiele dla polskiej kultury i literatury w Szwecji i którego nazwisko można wymienić wśród znanych szwedzkich tłumaczy literatury polskiej: Alfreda Jensena, Ellen Wester (Weer) i Nils Ake Nilssona.

Najważniejsze prace tłumaczeniowe Lennarta Kjellberga:

Polska dikter. Från Mickiewicz till Herbert. Stockholm 1972.

Analyser av fem polska dikter. Stockholm 1975. Stockholms universitet. Institutionen för slaviska och baltiska språk.

På diktens yta och dess centrum. Z J. Trypućko. Sztokholm 1979.

Adam Mickiewicz: *Herr Tadeusz eller sista fejden i Litauen. En berättelse ur lantadelns liv från åren 1811 och 1812 i tolv böcker på vers av Adam Mickiewicz.* [Adam Mickiewicz. „Pan Tadeusz”]. Stockholm 1987.

Polsk poesi från tre sekler [Polska poezja trzech epok]. Göteborg 1993.

Julian Ursyn Niemcewicz, *Riksdagsmannens hemkomst* [Powrót posła]. W: *Äldre polska dramer* [Starsze polskie dramaty]. *Acta Sueco-Polonica*. Bokserie: 3. Stockholm 1998.

Jan Kochanowski, *Avvisandet av de grekiska sändebuden* [Odprawa posłów greckich] W: *Äldre polska dramer dramer* [Starsze polskie dramaty]. *Acta Sueco-Polonica*. Bokserie: 3. Stockholm 1998.

Aleksander Fredro, *Två polska komedier* [Dwie polskie komedie: *Zemsta. Damy i huzary*]. *Acta Sueco-Polonica*. Bokserie: 4. Stockholm 2002.

Wybrane artykuły i książki na temat polskiej literatury i kultury:

Slavistik för bibliotekarier [Slawistyka dla bibliotekarzy]. Uppsala 1963.

Polsk vers [Wiersz polski]. W: *Polska dikter. Från Mickiewicz till Herbert.* Stockholm 1972.

Tradition och förnyelse i polsk poesi [Tradycja i odnowa poezji polskiej]. „Lyrikvännen” 1974, nr 3, s. 3–29.

Adam Mickiewicz. Liv och verk. [Adam Mickiewicz. Życie i dzieło]. Lund 1981. (monografia).

Efterskrift. W: A. Mickiewicz: *Herr Tadeusz eller sista fejden i Litauen. En berättelse ur lantadelns liv från åren 1811 och 1812 i tolv böcker på vers av Adam Mickiewicz.* [Posłowie. O „Panu Tadeuszu” A. Mickiewicza]. Stockholm 1987, s. 281–290.

Polska realia. En liten handbok till polsk litteratur [Realia polskie. Mały podręcznik literatury polskiej]. Uppsala 1988.

En svensk krönika om polska kungar [Szwedzka kronika mówiąca o polskich królach]. Abo 1990.

Att tolka «Pan Tadeusz» [O tłumaczeniu „Pana Tadeusza”]. „Slovo” 1991, nr 40, s. 5–12.

En ryss och fyra polacker om Adam Mickiewicz [Jeden Rosjanin i czterech Polaków o A. Mickiewiczu]. W: *Adam Mickiewicz. En minnesbok till tvåhundra-årsdagen av diktarens födelse.* Red. E. Teodorowicz-Hellman. Stockholm: „Stockholm Slavic Papers” 1998, nr 7, s. 9–13. Wcześniejszy druk pt. „*Mickiewicz i polsk tradition*” [Mickiewicz w polskiej tradycji literackiej].

(Bibliografia prac Lennarta Kjellberga znajduje się w pracy licencjackiej pisanej na Uniwersytecie Sztokholmskim pod kierunkiem prof. Ewy Teodorowicz-Hellman: Aneta Depa: *Lennart Kjellberg jako polonista.* Fördjupningsuppsats i polska. Slaviska institutionen, Uniwersytet Sztokholmski. 1998.)